

פרשת וישלח

רבינו בחיי

הקדמה לפרשת וישלח יעקב מלאכים

מענין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע. אבל דבש הרבות לא טוב וחקר בבוך (משלי כה, כו-כו):

ספור שבחם אצלו מתוק מדבש, והמשבח את הרשעים אין זה כי אם רוע לב, ומצד שיש לו קורבה באחת ממדותיהם הרעים, ועל כן הספור בשבחם יתק אצלו בענין שכתוב (איוב כ, יב) "אם תמתיק בפיו רעה", וכתוב (משלי כה, ד) "ענזי תורה יהללו רשע", כי כל אחר ואחר משבח את מינו: ועל כן הזהיר שלמה המלך עליו השלום כי לחקור בבוך הצדיקים והספור בשבחם ומעלתם בבוך הוא אצל המשבח, והגדירו בדבר הרי זה משוכח, ורבו הקורא בבוך טוב מאכילת הדבש. וכן אמר דוד עליו השלום (תהלים טו, ד) "ואת יראי ה' יבדד", והזהיר לחקור בבוך הצדיקים ולספור בבוך יראי ה' ולבדד אותם, והמדה הזאת שם אותה בכלל מדות החסידים, העולים במעלות העליונות השוכנים בהר קדש, והוא שאמר (שם טו, א-ד) "וה' מי גבור באהלך מי ישכן בהר קדשך. הולך תמים וגו'. נבזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יבדד".

ובבדד דרשו רבותינו ז"ל (מכות כה) "ואת יראי ה' יבדד" זה יהושפט מלך יהודה, שפשטה רואה תלמיד חכם היה עומד מכסאו ומחבקו ומנשקו וקורא לו רבי ומורי. ויש לתמוה איך שמו רבותינו ז"ל בכלל המדות העליונות האלו מה שהיה יהושפט מקיים ממה ששאר הקמון חייבין ועושין כן, ומאי רבותא דיהושפט משאר כל ישראל, ובענין שאמרו רבותינו ז"ל (חולין לו) "ונבלה וטרפה לא אכלת" (יחזקאל ד, יד), ומאי רבותא דיהושפט אכל הפננה ביהושפט לפי שהיה מלך ולא היה חייב בכך משום דכתיב (דברים יז, טו) "שום תשים עליך מלך", שמהא אימתו עליך (כתובות יז), ואף על פי כן היה עושה זאת והיינו רבותא:

ובמדרש (עיין בראשית רבה שם; תנחומא, א) "מענין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע", זה יעקב שקרא לעשו אדני כמה פעמים, עד כאן. ואף על פי שלבסוף נצל מידו וחזר לצלילותו כמענין הזה, מכל מקום מצינו שהתמוטט ונכנע לפניו הרבה, שהוצרך לשלוח לו מנחה ושלח לו המלאכים, הוא שכתוב וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שער שדה אדום:

שלמה המלך עליו השלום הודיענו בכאן מעלת הצדיק, כי הצדיק כשהוא נמטר ונופל ביד הרשע והוא מתמוטט לפניו אותה התמוטטות היא לשעה, אינה לעולם, ועתיד הוא להנצל מיד, בענין שכתוב (שם כד, טו) "כי שבע יפול צדיק וקם", וסופו שיחזור למעלתו ולקבודו. ולמה הוא דומה, למענין שדולחין ורומסין ברגל וחוזר עכור לשעה, שאותו עכירות אינו לעולם ואין לו קניימא, כי עתיד הוא שיחזור לצלילותו, כן הצדיק לא יוכל הרשע להשפיל בבוך ולא להפיל אור פני מעלתו שלא ישאר בצדקתו כשהיה, כשם שהמענין לא יוכל איש לעבור מימיו שלא יחזרו אחרי כן לצלילותו ונפחתו כשהיו (בראשית רבה עה, ב): ומה שדימהו לשני דברים, למענין ולמקור, ידוע כי הנהר מושך מן המענין והמענין מן המקור, וכשם שהנהר מקבל מן המענין כך המענין מקבל מן המקור, ומפני זה נקרא מענין מלשון עין, וכתוב (בראשית טו, ז) "עין המים", שהרי העין מקבלת מי הדמעה הנמשכים מהמזח, ולכך המתמיד בדמעות מיבש את מוחו, אבל המקור אינו מקבל מאחר, כי מימיו מעצמו המה יוצאים וממקומו מתרבים ונובעים ואינו פוסק לעולם, ומפני זה נקרא הקב"ה מקור לפי שבחו אינו פוסק לעולם ולעולמי עד, והוא שכתוב (ירמיה יז, יג) "מקור מים חיים את ה'", וכתוב (תהלים לו, י) "כי עמך מקור חיים". ועל כן המשיל שלמה עליו השלום הצדיק המתמוטט לפני רשע למענין ולמקור, שאין רפוש המענין ולא השחתת המקור לעולם, כי מי יוכל להשחית מקור נובע שאינו פוסק:

ואחר שהודיענו בכתוב הנה שאי אפשר להשפיל בבוך של צדיק כשם שאי אפשר לעבור המים הצלולים שלא יחזרו לצלילותו, הודיע בכתוב השני כי יתחייב האדם לחקור הצדיקים ולספור בשבח מעלתם, והגיד לה כי ערך הקינה הזאת בחקר בבוך הוא טוב מאכילת הדבש, כי אכילת הדבש הרבות לא טוב, והרבות לחקור בבוך הוא טוב וקבוד אצל המשבח, כי אין ספק שהמשבח את הצדיקים תמיד אין זה כי אם מצד טבעו ומזגו הטוב, ולכך